

affectuum; tum de ratione eosdem et concitandi; et sedandi, egregie disseritur. Id tamen lectorem monitum velim, virum celeberrimum, quod systemati harmoniae praestabilitae plus aequo adhaereat, totam esse in contemplanda anima a corpore penitus abstracta; inde certe fit, ut complura ipsius ratiocinia tum usui esse nequeant, cum affectuum in animo exurgentium vere reales in corpore caussas experimus.

Schol. Me tamen iudice omnium accuratissima affectuum distributio ea est, quam supra in corollario insinuavi; existimo enim gaudium, et tristitiam duos esse omnium reliquorum fontes, proptereaque recte primigenios dici. Ut autem prospicias, quod modo omnes alii ex his fontibus prominent, haec ex Boehmio accipe (*Psych. emp.*, s. 2. c. 2. §§. 480. 81. nos. not.). Gaudium ex fine mali (est) hilaritas; ex bono futuro incertioni spes; ex certiori, fiducia; ex conatu bonum obtinendi cupiditas; cupiditas erga bonum difficilem obtinendi conjuncta, cum fiducia difficultates superandi animositatis; gaudium ex eis, quae a nobis benefacta putamus, acquiescentia; ex benigno aliorum de nobis iudicio gloria; ex alterius perfectione amor; amor erga benefactorem propter beneficia gratitudo; amor singularis propter praestantiora animi dona favor; gaudium ex alterius imperfectione malevolentia; ex absurdo risus. Tristitia ex difficultate boni obtinendi pusillanimitas; ex mora boni sperati desiderium; ex antea bono viro fastidium; ex malo quod nobis obvenire posset, metus; ex malo appropinquante timor; ex malo ingenti horror; ex malo intolerabili, et inevitabili desperatio; ex malo improviso terror; ex eis, quae a nobis male facta putantur, poenitentia; ex sinistro aliorum de nobis iudicio pudor; ex alterius imperfectione commiseratio; ex alterius perfectione odium; ex alterius perfectione, quatenus illam nobis, vel amaris evenire peroptamus, invidia; ex injuria nobis illata indignatio; indignatio cum odio ira.

AFFECTUS CONSEQUUNTUR NATURAM HUMANAM, ET MULTAM HABENT
UTILITATEM.

CLII. Affectus sunt naturalia humanae naturae consecrativa. Cum enim natura humana finita sit, et metabilis, sibi que ad perfectam beatitudinem, quam ardentissime desiderat, sola non sufficiat, prorsus naturaliter fit, ut perceptionibus boni, aut mali commoveatur, libique ad appetendum, quod partem perfectae felicitatis constituit, eere: hic ad propulsandum, quod beatitati obstat videtur, impellatur: quare cum appetitiones, et aversiones fortiores, quae simili ratione ex clarioribus boni, aut mali perceptionibus naturaliter oriuntur, affectus sint (§. praec.): manifestum est affectus esse naturalia humanae naturae consecrativa.

Schol. Verum non modo naturaliter humanam naturam consequuntur affectus; sed admodum utiles sunt, si modo justos intra limi-

tes a ratione constringantur. Nihil certe valde magis, egregii, aut ardui praestitum unquam est sine aliquo affectu. Tum ad ipsam hominis, ac rerum publicarum integrarum conservationem necessarii sunt; neque enim homo conservari potest, nisi honorum possessione, ac malorum declinatione; id vero, qui fit, nisi natura ipsa impellente ad bona percepta pro ratione bonitatis repraesentatae inclinetur, intelligi non potest. Deinde societates humanas quascumque aut amore, aut timore tam iniri, quam conservari quis ignorat? Tolle haec vincula, et suavissimae civium conspirantium harmoniae loca odia, inimicitias, rixas, ac insidias suscitabis. Praeclare Genvensis (*Elem. met.* p. 1. c. 6. prop. 59. *sch. fin.*): *Natio recta nullo impetuostiori affectu concitante constantius operatur, et aequabilis; sed exitium quidquam, et distinctum efficiet numquam. Eadem, ubi natura vehementissime affecta est, velut erigitur, ac, licet paulo turbulentius, efficit tamen, quae mira videri possent naturae humanae vires omnes ignorantibus. Itaque Plato saepe scribit, magnorum virorum fuisse neminem sine entusiasmo quodam, id est, sine vehementiori affectu. Cum ratione igitur insatiis se censendi sunt Stoici, qui duce Zenone docuerant affectus omnes sine discrimine (*Laert. de vit. phil.* l. 7. *segm.* 110.) morbos esse animi; praeternaturales motiones: aversas a recta ratione contra naturam animi commotiones, proptereaque in sapientem minime eadere (*Cit. de fin.* l. 2.); haec enim institutio non modo aliquid postulat, quod supra naturae humanae vires ponitur; sed et hominem necessariis magna gerendi, ardua consilia et suscipiendi; et exsequendi instrumentis, ac sapientem sapientia exspoliari: de hac Stoicorum disciplina adi Tullium, qui eam multis persecutus est (*Q. tuac.* l. 4. c. 6. *segg.*). Sapientius esse virtutum materiem, virtutemque in eo sitam esse, ut animi affectus temperet, ac ita coarctet, ut apta efficiantur subsidia ad veram beatitudinem consequendam. Quare labor noster non tam in eo versari debet, ut omnes animi affectiones radicibus evellantur; id enim humanae naturae conditio minime patitur; quam ut easdem injectis frenis rationi obtemperare doceamus. Sed hoc jam ad philosophiam moralem pertinet.*

SECTIO III.

DE FACULTATE VOLENDI.

QUOD SECTIONIS ARGUMENTUM?

CIV. Venio ad tertiam animae nostrae facultatem sensu intimo cognitam, quam ego facultatem volendi, seu voluntatem voco. Dispicendum hic principie loco, quid ea sit, in quo proprie constitatur; deinde singulari, sive illi competens praerogativa expendenda: libertatem intelligo; de qua, quae utiliter dici possunt, ad

ne concursu principii efficientis exteriori determinare potest. Actus hujus facultatis sunt *volitio* et *nolitio*: illa est ipsa mentis determinatio ad eligendum bonum, quod appetit, facta sine concursu principii efficientis exteriori; haec est mentis determinatio ad fugiendum malum, quod aversatur, facta sine concursu principii efficientis exteriori.

Coroll. 1. Voluntas est spontaneitatis stricte sumtae quaedam species, siue est spontaneitas stricte sumta jam magis determinata, quatenus nempe ad actiones, quae in electione boni, vel fuga mali, consistunt, refertur.

Coroll. 2. Nolitio non est mera volitionis negatio; sed actus omnino positivum: *quare non velle, et nolle* sensu philosophico diversa sunt.

♦ FACULTAS COGNOSCENDI VOLUNTATI FACIEM PRAEFERT — QUOTUPLEX VOLUNTAS — QUID ARBITRIUM SENSITIVUM? — DEFINITIO VOLUNTATIS VINDICATUR.

CVIII. Facultas cognoscendi voluntati faciem praefert. Cum enim voluntas tendat ad electionem boni, quod mens appetit, aut ad fugam mali, quod mens aversatur (§. praec.), appetitio vero, aut aversatio sine representatione boni, aut mali non fiat (§. 92.), etiam voluntas sine representatione boni, aut mali, agere non potest; sed haec representatio ad facultatem cognoscendi pertinet (§. 6.): facultas ergo cognoscitiva haec boni, vel mali representatione faciem voluntati praefert.

Coroll. 1. Representationes boni, et mali sunt motiva (§. 99.): igitur voluntas sine motivis agere nequit: quia porro in statu indifferentiae nulla (§. 85.); in status vero aequilibrii, et praepodii adsunt motiva (§. 97. cor. 2.), mens nostra in his potest, in altero non potest aliquid velle.

Coroll. 2. Facultas cognoscitiva vel inferior, vel superior est (§. 7.): igitur et voluntas in sermone philosophico duplex est, inferior, et superior, et illa entibus quoque sola inferiore cognoscendi facultate instructis convenire potest.

Schol. 1. Vereor tamen, ne quis aegrius, quam oportet, ferat belluis quoque voluntatem tribui; quare haec vocabuli usi posthaec abstinere, partem spontaneitatis, seu arbitrii solum superioriorem voluntatem; inferiorem vero *arbitrium sensitivum* compellaturus.

Schol. 2. Res jam postulat, ut definitionem voluntatis supra allatam contra Leibnitianorum, qui eam ex Aristotele aliud esse negant, quam *appetitum rationale* imperterritus defendam (*Eth. I. 3. c. 2.*). Nonsidenter ajo voluntatem appetitum rationale minime dici posse, nisi sub una solum conditione infra insinuanda, qua tamen ipsi uti volunt. Ratio asserti mihi duplex est: 1.) Sensu infimo nobis constat, posse non objectum abstractum sub ratione boni per intellectum, et rationem repraesentatum, quod propterea appetitui rationali appetitum (§. 100.), eligere, vel non eligere, tametsi inclinationem rationalem versus illud, quam eodem tem-

pore inviti etiam sentimus, impedire non queamus, idem est de aversatione rationali: unde fit, ut saepissime illud ipsum, quod rationaliter aversamus, reapse tamen eligamus et amplectamur. Sentit exempli causa quin sanguinem nimis concitatum, propterea quae liberaliorem vini haustum sibi nocere judicat, atque hoc nocumentum sibi distincte ope intellectus, et rationis repraesentat, unde rationalis a vino aversatio in ipso exoritur; at viticus tamen voluptate sensuali vinum liberalius haurit: ane istud infrequens? Quid autem inde colligendum? istud: conscientia teste inesse in nobis facultatem distinctam, quae secundum, vel contra appetitionem non modo sensitivam, verum etiam rationalem agere possimus. Certe univisum experitur praeter inclinationes illas, quas ad bonum quomodocumque perceptum necessario sentimus, opus esse nova alia determinatione ad illud reapse eligendum, quae jam vero haec facultas, nisi voluntas igitur ab appetitu rationali distinguenda est. Profecto cum facultas generatim aliud non sit, quam possibilitas actus, ex diversitate actuum recte arguitur diversitas facultatum (ont. §. 930.); sed actus inclinationum, et aversationum rationalium sunt diversi ab actibus electionis, et fugae: igitur et facultates, a quibus li proficiuntur, in se diversae sunt, voluntas nimirum et appetitus rationalis.

1.) Si voluntas sit appetitus rationalis, actum est de libertate nostra, quam tamen deinceps demonstrabimus. Est enim appetitus in genere causa necessaria, ejusque actus ex representatione boni, et mali, velut sua ratione sufficiente (§. 92.), necessario profiuntur, neque impediri possunt, nisi quatenus nonnumquam eae perceptiones remouentur; cum igitur ex logicae legibus, quaecumque de genere dicuntur, etiam species sub eo contentis conveniant, eadem necessitas nominatim tam de appetitu sensitivo, quam rationali praedicari debet. Et aliquin inter duos hos appetitus aliud discernim non est, quam quod ibi representatio boni sit confusa: hic distincta: caetera omnia sunt paria: si igitur appetitus sensitivus non libere, sed necessario agat, quod ejus ratio sufficiens sit representatio boni confusa, ut ipsi Leibnitiani ultro fatentur, et si illi inficiari vellent, bruta loquentur: pariter appetitus rationalis non libere, sed necessario agat, quod ejus ratio sufficiens sit representatio boni distincta; quid enim distinctio illa efficiet? ane ipsa sola totum libertatis pondus sustinebit? Certe neque in nostra semper est potestate distinctam habere representationem vel non; neque si esset, id ad veram libertatis notionem constituendam sufficeret, manifeste enim inde regressus in infinitum profueret, quemadmodum infra ostendam.

Quodsi tamen aliquis hisce omnibus non moveretur, et pertinaciter contenderet appetitiones rationales ad voluntatem pertinere, ostendam illi modum, quo sententiam suam cum aliqua probabilitatis specie tueri possit. Ponamus voluntatem a facultate appetendi non reapse distingui; sed habere ipsa tamen actus duplicis, ac

omnino diversi generis: posita hac hypothesi voluntas ut facultas saltem aequivaleat duplex considerari debet; nempe ut est facultas appetendi, vel aversandi tam sensitive, quam rationaliter, et ut est facultas se determinandi ad eligendum bonum, vel fugiendum malum perceptum; illius actus, qui inclinationes, et aversiones sunt, dicitur *volitiones*, ac *nolitiones indeliberatae*, et *necessariae*: hujus vero *volitiones*, et *nolitiones deliberatae* ac *liberae*. En conditionem, de qua supra mentionem feci, sed quae Leibnitianis nihil prorsus prodest, cum ipsi appetitum sensitivum a voluntate separent, et eam in solo appetitu rationali constituant. Solus Dariesius (*Psych. emp.* 4. 2. c. 3. §. 108. art. 2.), qui ut fere alias, ita in hoc quoque argumento plus ceteris sapit, hujus hypothesi usum aliquem fecisse videtur, cum ait: *patet enim ex dictis, me non semper id, quod volo eligere.*

QUID VOLUNTARIUM, NON VOLUNTARIUM, AC INVOLUNTARIUM?

CIX. *Voluntarium* generatim, comparate ad ens voluntate instructum, dicitur quidquid aliqua ratione a voluntate ipsius pendet, ut *deambulatio sanitatis causa suscepta*. *Non voluntarium*, quod a voluntate quidem non pendet, cui tamen ipsa positive non renititur; ut *sunt motus naturales*, et *vitales in homine*. *Involuntarium*, quod ita a voluntate non pendet, ut ipsa etiam contra nitatur; ut *si quis raptetur ab equo*.

QUID ACTUS ELICITI, AT IMPERATI? — QUOMODO CONNELI.

CX. Actus a voluntate pendentes sunt vel *eliciti*, vel *imperati*; illi immediate a voluntate tanquam principio activo proficiuntur, sicutque solae *volitiones*, et *nolitiones*: hi a facultatibus distinctis, adnutum tamen, sive, ut ajunt, imperium voluntatis efficiuntur, ut *atentio*; et *contemplatio longior alicujus objecti*, *locutio*, *deambulatio*.

Coroll. Omnis actus imperatus pendet ab aliquo actu elicito, et sine illo absolute poni nequit; imperium enim illud voluntatis vel ipsa volitio est, vel eandem certo includit.

NON DANTUR ACTUS ELICITI COACTI, NEQUE IMPERATI: Igitur NULLI.

CXI. *Voluntas ad actus elicitos cogi nequit*. Voluntatem cogere ad actus elicitos est illam vi extranea adigere ad volendum, vel nolendum, cum nullum adest motivum: vel ad volendum id, pro quo pugnat motivum nolitionis, et nolendum id, pro quo stat motivum volitionis; sed nihil horum fieri potest, cum voluntas sine competente motivo aliquid velit, aut nolle nequeat (§. 108. cor. 1.), ergo voluntas ad actus elicitos cogi nequit. Veritatem hanc ipsa quoque conscientia loquitur.

CXII. Actus imperatus existere nequit sine praevio actu elicito (§. 110. cor.); sed ad actum illum elicitem voluntas cogi nequit (§. praec.): ergo neque ad actus imperatos voluntas cogi potest.

Coroll. Voluntas igitur nullo modo vi extranea cogi potest; nec pari-

ter potest ullus actus a voluntate pendens, qui coactus dici queat: quare omnes actus a voluntate pendentes et voluntarii (§. 109.), et stricto spontanei (§. 105. cor. 1.) sunt.

Schol. Ruit igitur eorum opinatio, qui voluntatem non quidem ad actus elicitos, quod docuisse neminem, qui philosophi nomen meretur, scio; sed tamen ad actus imperatos cogi posse putant. Non equidem inficior posse vim quamdam extraneam, cui resistere nequeamus, in corpore nobis inferri, ut cum quis ab equo reptatur; vel actionem externam quam ponere volumus, impediri posse, ut si quis deambulare volens vinculis constringatur. Ad neutro in casu existunt actus *imperati*: in priori enim sunt *passiones*; in hoc *omissiones*. Deinde cum reus equolor tortus scelus confitetur, aut mercator in periculo naufragii constitutus mareos in mare projicit, neuter ad sum actum imperatum cogitur; ille enim confessionem sceleris tanquam medium aptissimum ad evitandos praesentes dolores; ille mercium ejectionem ut necessarium vitae conservandae subsidium, volens uterque, eligit.

QUID LIBERTAS A COACTIONE?

CXIII. *Liberum a coactione* dicitur, quod ad actus suos vi extranea cogi nequit. *Libertas* igitur *a coactione* est immunitas a determinatione ad agenda per vim externam effecta, qua voluntatem in actionibus suis tam elicitis, quam imperatis gaudere in aperto est (§§. 111. 112.).

Schol. Haec libertas, ut expendenti patebit, reapse aliud non est, quam mera spontaneitas, ac proinde omni enti, quod vel late spontaneum est, competit; quidquid enim principio intrinseco agit, a coactione externa liberum sit, necesse est. Immo actio coacta nullo modo intelligi potest cum comparate ad ens nihil actionis nomen mereatur, nisi quod a principio eidem interno proficiatur; reliqua namque in passionum numero habenda sunt. Quotiescumque igitur mens nostra agit, agit ea cum libertate a coactione: sic libere, et non coacte ipsa percipit objectum rite propositum; sic assentitur veritati evidenti; appetit bonum perceptum, et aversatur malum repraesentatum; atque istud cum belluis ipsis, quin et cum omnibus entibus inanimatis late spontaneis commune habet. Hinc autem perspicuum fit, quam contemptim de anima nostra sentiant illi philosophi, qui illi praeter libertatem a coactione nullam aliam tribuunt; optandum certe potius foret, ut vocabulo libertatis abstinentes oculis sui animi sensa in lucem proferrent; nam dum libertatem magnifice extollunt, magno verborum apparatu nihil dicunt, nisi illud, de quo dubitare nemini unquam in mentem venit; incautos tamen interea in gravissimum errorem praecipites agunt. Sed de hoc post videbimus.

VOLITIONES, ET NOLITIONES CONTINGENTES SUNT.

CXIV. *Volitiones, et nolitiones animae contingentes sunt*. Anima vult, sed non semper vult, quemadmodum experientia intima do-

cet: ergo volitiones animae vi essentiae non tribuitur; sed quod enti vi essentiae non tribuitur, contingens est. (ont. §. 102.): ergo volitiones animae contingentes sunt. Idem est de nolitionibus.

Coroll. 1. Cum volitiones, et nolitiones non habeant rationem sufficientem externam, ut deinceps apparebit, manifestum est, ipsas ad modos analogicos pertinere (ont. §. 56.), atque earum contingentiam internam esse (ont. §. 102. cor. 1.).

Coroll. 2. Omnes quoque actus a voluntate imperati similiter contingentes sunt (conf. §. 112.).

CAPUT II.

De Natura Libertatis Humanae.

QUID LIBERTAS, ET QUOTUPLEX?

CXV. Libertas, sive *liberum arbitrium* est voluntas, quatenus ea habitis omnibus ad agendum requisitis potest obiectum percipere vel, vel non velle; velle item aut nolle, aut denique velle hoc, aut illud. Nominatim libertas *exercitii*, seu *contradictionis* appellatur, quatenus potest velle, vel non velle; *contrarietatis*, quatenus potest velle, vel nolle, et *specificationis*, quatenus potest velle hoc, vel illud.

Coroll. Vera igitur libertas, et spontaneitatem stricte sic dictam (§. 108. 1.), et contingentiam (§. praec.) involvit (*Essai de Theod. p. 3. §§. 278. 288.*); non tamen his duntaxat absolvitur, ut Leibnitiis contendit, sed ad illius praeterea essentiam facultas suspendendi actionem etiam tum, cum omnia requisita adsunt, pertinet.

DEFINITIO VINDICATAE.

Schol. De volitionibus, et nolitionibus, utpote solis actionibus elicitiis (§. 110.) mihi hoc loco sermo est: actus enim imperati per se libertatis capaces non sunt, sed eam, qua gaudent, ab actibus elicitiis, a quibus necessario pendent (§. cit. coroll.), mutantur, ac ideo remote solum, seu *mediate*; nequaquam autem proxime, seu *immediate* liberi sunt. Hinc vero manifeste fluit, fieri non posse, ut actus imperati vero sensu liberi sint, nisi eadem libertas primario actibus elicitiis, volitionibus nimirum, et nolitionibus competat. Quare si omnem verae libertatis notionem funditus tollunt, qui eadem cum Lockio (*Essai phil. conc. l'entend. hum. t. 2. ch. 21. §. 22. suiv.*), Collino (*Recherches sur la liberte.*), Voltaire (*Elem. de phil. de Newt. ch. 4. de la liber. de l'hom.*), Hobbesio (*L. de lib. et necess.*), Spinoza (*Eth. p. 2. prop. 48.*), Leibnitiis (*Essai de Theod. p. 1. §. 51.*) item, ac ejus sectatoribus non in volendo, et nolendo, sed in agendo secundum volitionem, aut nolitionem constituunt, sic enim hi fere ratiocinantur; *liber sum, quia nunc ago, quod volo, et quia istud non agerem, si*

non vellem; et alius rursus agam, vel non agam, prout voluero, vel non voluero. Corte, qui siccantur, praeter strictam spontaneitatem animae nihil tribunt: prodidit arcana istud Claricus (*Dans la reponse à L. 2. let. d'un Savant de Cambridge.*) quasi sui oblitus, scribens ad theologum Catabrigensem: *principium actionis est potentia se ipsum movendi; principium istud est spontaneitas, quae inest in omnibus viventibus; ac in illis, quae ratione praedita sunt, libertas dicitur.*

Adhuc porro in definitione: *habitis omnibus ad agendum requisitis*, cujus rei duplex est ratio. 1.) Omnis causa ad actionem requirit actum primum proximum completum (ontol. §. 145.); nam si requisitum necessarium desit, omissio actus non libertati, sed agendi impotentiae adscribi debet, ut patet in gravi sustentato, aut in igne non applicato ad materiam comburendam. Accurate nimirum hic distingui debet *posse non agere, a non posse agere*; illud non hoc ad libertatem requiritur; haec quippe non per impotentiam agendi, sed per potentiam actionem suam suspendendi constituitur. 2.) Ad veram libertatem omnino pertinet posse etiam *habitis omnibus ad agendum requisitis* non agere, seu actionem omittere; ita enim arguo: nemo est, qui negat lapidem in labendo, ignem in urendo ligno esse causas necessarias; et tamen nec lapis cadit, nec ignis urit, nisi cum adsunt omnia ad labendum, et urendum necessario requisita; his vero positus non potest lapis non cadere, ignis non urere: ergo causa per hoc duntaxat evadit causa necessaria, quod habitis omnibus requisitis nequeat non agere; igitur etiam ab opposito causa duntaxat per hoc evadit causa libera, quod habitis omnibus ad agendum requisitis possit non agere. Dices fortassis, lapidem, ignem non esse entia stricte spontanea; nec proinde comparationem insituti posse: quid igitur sed liberaliter agam. Substituamus in locum lapidis animam belluae; quae praecipue per adversarios, stricte spontanea, nec tamen libera est; quod igitur statues discrimen inter causam stricte spontaneam, sed necessariam, et inter causam stricte spontaneam, sed liberam? certe non aliud, quam illud ipsum, quod ante posui: nam iterum nulla causa stricte spontanea agit, aut agere potest, nisi habitis omnibus ad agendum requisitis: ergo discrimen istud quaeri debet tum, cum jam omnia ad agendum requisita utrinque adsunt; sit ergo causa a stricte spontanea, et necessaria, habeatque omnia ad agendum requisita; sit etiam causa b stricte spontanea, et libera, habeatque omnia ad agendum requisita: jam nunc, quaeso, edic discrimen istud. Ergo certe aliud non video, quam quod illa habitis requisitis nequeat; haec possit non agere; est enim contradictorium opposita ratio, atque haec agendi necessitas contradictorie opponitur libertati.

QUID LIBERTAS INDIFFERENTIAS?

Hinc colliges ad veram libertatem pertinere, ut actus primus proximus voluntatis ad agendum expeditae non necessario connectatur

cum actu secundo; sive quod idem est ut nullum principium cum actu necessario conexum in actu primo proximo insit (vid. ont. §. 146.). Haec ex ratione philosophi postulant, ut actus primus proximus ex se, et natura sua *indifferens* sit ad actum secundum, possitque secundum se tam cum actu, quam cum ejus omissione; non quidem *simul*, sed *disjunctive* componi; atque inde est, quod haec libertas vulgo *libertas indifferentiae* vocetur, qua tamen in re sollicite cavendum, ne in aequivocationis vitium prolabamur. Cum dicitur animam habere *libertatem indifferentiae*, non volumus significare, animam in *statu indifferentiae* (§. 85.) quidpiam vel, aut nolle posse, absit hoc absurdum (§. 108. cor. 1.); eo enim in statu nondum omnia ad agendum requisita habentur. Sed *indifferentiam* actus primi proximi completi intelligimus, quae in eo sita est, quod nulla existat necessaria connexio inter ipsum, et actum secundum, possitque positio eodem actu primo proximo vel poni, vel omitti actus secundus: quae indifferentia, et in statu *aequilibrium*, et in statu *praepediti* (§. 97. cor. 2.) adesse potest.

NECESSITAS AD AGENDUM HABITIS OMNIBUS REQUISITIS LIBERTATEM TOLLIT — QUID LIBERTAS A NECESSITATE?

CXVI. *Omnis necessitas seu ex intima naturae constitutione, seu ex quovis alio principio undecumque adventente profecta, quae voluntatem habitis omnibus ad agendum requisitis ad volendum, vel nolendum insuperabiliter determinat, libertatem tollit.* Haec enim necessitas tollit indifferentiam actus primi proximi completi ad actum secundum, ut in confesso est; atqui haec indifferentia est necessarium libertatis constitutivum (§. praec. sch.); ergo patet propositum.

Coroll. 1. Jure igitur cum saniore philosophorum parte hanc, de qua agimus, libertatem posthac *libertatem a necessitate* compellabo, a qua libertas a coactione immenso intervallo distat (conf. §. 113. sch.).

Coroll. 2. Ens, quod in serie continua ita agit, ut status antecedens contineat rationem sufficientem subsequentis, necessitate naturae positio omnibus ad agendum requisitis ad actionem determinatur; igitur libere non agit, et ejusmodi ratio agendi cum libertate conciliari nequit.

Coroll. 3. Comparetate ad ens, et in se omnino idem est, seu determinatio ad agendum habitis omnibus requisitis proveniat a necessitate quadam naturae, seu a motivis, ita ut stantibus his motivis actio omitti nequeat; quam necessitatem aliqui *moralement* vocant, quod motiva non physice, sed moraliter agunt; ergo etiam id genus moralis necessitas libertatem tollit.

Schol. Stoicorum quidam, de quibus Bruckerus (*Hist. critic. phil.* t. 1. p. 931. seqq.) scribit; Leibnizius item, Wolfius (*Psych. rat.* s. 3. c. 4. §. 613.), aliique defensores harmoniae praestabilitae, eorum hoc est praecipuum caput, ponunt animam in continua serie

suas perceptiones, et appetitiones, ad quas volitiones pro ipsis pertinent, efficere: quare libertatem, quam verbis adstrunt, reapse tollunt. Vid. Denesle (*Exami. du materialism.* t. 2. ch. 14. *suiv.*). Necessitatem moralem cum Baumeistero, aliisque plurimis apertissime profertur Boehmius (*Psych. emp.* s. 2. c. 3. §. 498. not. 2.), cui sententiae, tametsi absolute falsae, omnes subscribunt, qui determinationem ad optimum tam in Deo, quam in hominibus admittunt (conf. ont. §. 37. sch.). Similiter pro hac necessitate moralis acriter pugnavit Clarkius (*Traité de l'exist.* etc. p. 1. ch. 11. pag. 229. item *Repons.* à l. 2. et 3. lettre d'un savant de Cambridge.); nec satis mirari possum virum doctissimum in re adeo manifesta tantopere caecovisive. Quid enim? an non absolute necessarium est, quidquid sine contradictione aliter esse nequit? an non autem contradictio in eo latet, ut Deus non sit justus? ut vir sapiens; qua sapiens, nullo urgente motivo sibi manus inferat; quae ipse sibi exempla profert? certe Deus justitia expollatus simul non esset Deus, et vir sapiens sibi sine motivo manus inferens simul non esset vir sapiens. Quid attem referat, utrum contradictio ex necessitate physica, utrum ex morali profuat?

NON OMNIS ACTIO NON COACTA EST LIBERA — QUAE LIBERTATIS DEFINITIONIS REICIENDAE?

CXVII. *Potest actio esse libera a coactione, quin sit libera a necessitate.* Omnis actio quocumque sensu spontanea (§. 105.) est libera a coactione (§. 113. sch.); sed non omnis actio spontanea est libera a necessitate: imprimis enim actiones late spontaneae in continua serie ita efficiuntur, ut status antecedens contineat rationem sufficientem subsequentis (§. 105. cor. 2.), ac proinde necessariae sunt (§. praec. cor. 2.); deinde actiones etiam stricte spontaneae necessitati possunt vel ab ipsa entis natura, vel a principio undecumque adventente, ut patet in monte nostra quoad perceptiones objecti rite propositi, quoad assensum veritati evidenti praestandum; quoad appetitiones, et aversiones boni, vel mali percepti, quoad amorem denique boni infiniti clare, ac intuitive cognitivi: ergo potest omnino actio esse libera a coactione, quin tamen a necessitate immunitis sit. *Coroll.* Aliud igitur est *sponte*, aliud *libere* agere: illud latius patet, quam hoc.

Schol. Omnes igitur definitiones libertatis, quae solam libertatem a coactione, sive spontaneitatem expriment, propterea quae optime cum absoluta necessitate ad actionem determinante consistere possunt, in aberrantium ingeniorum deliramentis habendae sunt. Hoc pertinent Collini (*Rech. phil. sur la lib. de l'hom. prof.*): *libertas est potentia, qua homo gaudet faciendi id, quod vult, sine illud, quod ipsi placet.* Placetti. (*Eclair. sur la lib. p. 1.*): *libertas consistit in eo, quod ita actionum nostrarum dominus simus, ut possimus eas ponere, vel non ponere, proptulerimus.* Jacquelioti (*De l'exist. de Dieu* p. 381.): *libertas est potentia fa-*

ciendi illud, quod quis vult hoc pacto, ut, si quis illud non velit, non faceret, et faceret etiam longe aliquid aliud, si vellet. Lockii (Essai phil. conc. l'ent. hum. l. 2. ch. 22. §. 8.): *libertas est facultas ponendi, aut non ponendi actionem sequendo determinationem, sive cognitionem mentis, qua unum alteri praefertur*. Voltairii (Disc. sur l'hom. sur la lib. de l'hom.): si tamen inter philosophos locum meretur; neque enim in ullo litterarum genere vel umbram eruditionis paullo profundioris ostendit: ejus de libertate nostra sensus hic est: *qui percipit, vult, agit, in agendo liber est*. Hic se denique adiungunt omnes veri Leibnitii sectatores, quorum agmen bene longum Wolfius (Psych. emp. p. 2. s. 2. §. 94.) ducit: *Animae libertas, ita ille, est facultas ex pluribus possibilibus sponte eligendi, quod ipsi placet, cum ad nullum eorum per essentiam determinata sit*. Winklerus (Psych. c. 4. §. 718.): *Animus noster, quia ex aequo possibilibus id, quod optimum esse iudicat, eligere valet, liber est*. Baumeisterus (Pneumat. §. 679.): *Intelligit libertatem nihil esse aliud, quam facultatem entis intelligentis ex pluribus possibilibus, sive contingentibus sponte eligendi id, quod optimum iudicat*. Idem esto de reliquis Baumgarteno, Boehmio, Pluqueto, Thummigio, Wulfingero, aliisque iudicium; mira enim consensio omnes in id conspirant, ut veram a necessitate, seu indifferentiae libertatem, quam duce Leibnitio ut vanum Scholasticorum inventum explodunt, funditus evertant. Sed cum his saepius per decursum, ac propius congrederimur.

SINE REPRESENTATIONE BONI, AUT MALI NULLA EST LIBERTAS -- IGITUR NEQUE SINE MOTIVIS, QUAE TAMEN -- NON SUNT RATIO SUFFIC. VOLITIONIS, ET NOLITIONIS.

CCXVIII. *Libertas sine praevia representatione boni, aut mali exerceri nequit*. Etenim exercitium libertatis est actio voluntatis (§. 115.); sed voluntas sine praevia representatione boni, aut mali agere nequit (§. 108.): igitur neque libertas sine praevia representatione boni, aut mali exerceri potest.

Coroll. 1. Igitur etiam voluntas sine motivis nihil libere velle, aut nolle potest (§. cit. cor. 1.): motiva proinde ad requisita pertinent, quae actum primum proximum voluntatis liberae constituunt (ont. §. 145. sch. 1.).

Coroll. 2. In actu primo proximo nullum principium necessario conexum cum actu secundo esse potest (§§. 116. 115. sch.): igitur motiva cum volitionibus, et nolitionibus liberis necessario non connectuntur, ita nempe, ut iis praesentibus volitio, aut nolitio omitti nequeat.

Coroll. 3. Posita ratione sufficiente ponitur ratiocinatio, et quidem necessitate absoluta innixa principio contradictionis (ont. §. 22.): igitur motiva non sunt ratio sufficiens volitionis et nolitionis liberae, sunt tamen eadem motiva ratio sufficiens appetitionis, et aver-

sationis (§. 92.). Velim, ut lector hoc discrimen altissime in animum demittat.

Schol. 1. Hic scopulus est, in quem omnes Leibnitiani impingunt; cum enim ipsis voluntas sit appetitus rationalis, eorum quoque opinione representatio boni, aut mali omnis volitionis, et nolitionis ratio sufficiens est: unde posita haec representatione volitio quoque, aut nolitio necessario ponitur. Audi Wolfium (Psych. emp. p. 2. s. 2. c. 1. §§. 887. 890. 891.): *ratio sufficiens actuum volitionis, et nolitionis dicitur motivum. Motivum est representatio boni, ac mali distincta. Quamprimum nobis distincte aliquid representamus tanquam bonum quoad nos, idem volitum*. Hinc Baumeisterus (Pneum. §. 682. sch.) confidenter pronuntiant: *Concedimus eadem, quod anima positis omnibus ad agendum requisitis possit contrarium agere; sed N.B. si contraria motiva fortiora accesserint*. Similia quoque Boehmius (Psych. emp. s. 2. c. 2. §. 483. 493. not. 4.) habet. Quis autem non intelligit, veram libertatis nolitionem cum haec sententiam consistere minime posse (conf. §. sch. 2.)? Ne tamen nihil dicant, ad consultationem praeviam confugiunt; verum istud, quale sit, paulo post videbimus.

Schol. 2. Ad aliud extremum deflectunt illi, qui negant ante liberam volitionem, sive electionem ullam boni, aut mali speciem in objecto esse (De orig. mali, Journ. des savans du 16. de Mars 1705.); sed illud per liberam, ac prorsus indifferentem electionem primo bonum effici contendunt. Kingii Dublinensis Archiepiscopi haec fuit opinio, cuius hoc fuisse enunciatum: *placet, quia eligitur; non eligitur, quia placet*; in eruditorem diario refertur. Nulla nimirum libertatis definitio adhuc prolata contentus, arbitrii indifferentiam adeo extendit, ut bonitatem, ac voluptatem non motivum, sed effectum volitionis esse doceret. Recentius hanc sententiam et exornavit, et suam fecit Hooekius (Rel. nac. et reu-princ. s. 1. p. 2. Eth. et. s. 1. ar. 1. de liber.). Assertit, inquit, in mente esse vim vero, et proprio sensu sui ipsius determinatricem, quae neque ab intellectu, neque ab appetitu, neque a bonitate obdectorum, neque a molestia aliqua sensibili, ut aliqui loquuntur (Locke) determinatur: sed sibi ipsi agendi motiva creat: et intellectu utitur tanquam face, ut possibilis actu ab impossibilibus discernat. — Huius facultatis exercitium ita gratum esse docent, ut res maxime indifferentes sola electione gratae efficiantur: sicut enim terra nullius est natura, aedis vero in jus occupantis, atque ex ipsa occupatione jus oritur: haud secus arbitrium res eligendo, eas quasi occupando facit suas, et sibi convenientes, et gratas; rerum vero, quae naturaliter gratae sunt, congruitatem intendat, et augeat, atque rerum natura ingratarum molestiam minuat: hincque existere optimum, et excellentissimum naturae munus, cuius ope in omni plane se voluptatem quaerere et invenire possu-

mus. — Verum inenodabiles sunt difficultates, quae contra hanc sententiam pugnant: pugnat certe sensus intimus, quo constat nos felicitatem naturaliter appetere, semperque voluptate, aut taedio ex cognitione boni, aut mali oriundo ad agendum allici, et incitari: pugnat deinde usus legum, poenarum, et praemiorum in omni republica obtinens; ejus enim, ut bene ad veritatem Baylius (*Respons. an Provinc. c. 90. §. 1. p. 221.*), utilitatis forent praemia, aut poenae, si homines nulla boni, aut mali specie tangeretur; pugnat denique tota philosophia moralis, ejusque hoc est fundamentum, aeternam esse in rebus ipsis bonitatem, aut malitiam; ob quam alias legibus praeciipi, alias vetari a sapientissimo Conditoris debuerint. Cum igitur neque bonitas, aut malitia objectorum cognita nos invicte ad agendum determinet, neque tamen prorsus nihil agere non possit, media via, ut fere tutissima, ita hic quoque verissima est; quare dicendum, voluntatem nostram sine motivis nihil velle aut non posse; posse eam tamen etiam stantibus motivis non velle, aut non nolle.

LIBERTAS PENDET AB INTELLECTU ET RATIONE.

CXIX. Libertas pendet ab intellectu, et ratione. Imprimis enim, cum voluntas sit pars superior arbitrii, sive spontaneitatis (§. 108. cor. 1. sch.), consequens est, ut ea boni, vel mali representatio, sine qua ipsa libere velle, vel nolle nequit (§. praec.), distincta sit; atque distincta representatio ab intellectu efficitur (§. 56.); igitur voluntas in libere agendo ab intellectu pendet. Deinde nihil potest distincte ut nobis homini vel malum representari, nisi quoque ejus cum nostra perfectione, vel imperfectione nexus distincte percipiatur (§. 88.); sed illud ad rationem pertinet (§. 67.); ergo et a ratione libertas pendet.

Coroll. Ens igitur, quod intellectu, et ratione destituitur, verae libertatis capax non est.

Schol. VI. Libertatis nimirum perfectum in nostras actiones dominium obtinemus; istud vero enti solum intellectu, et ratione instructo competere potest: neque homo, ut homo, operari dicitur, nisi cum intellectu, et ratione operetur; cum enim per has facultates a brutis discernamur, etiam haec solum actiones a brutorum actionibus diversae erunt. Atque inde est, ut, cum quidpiam sine sufficienti intellectu, et rationis usu agimus, illud per conscientiam nobis quasi non tribuamus; nec quisquam ob actionem malam in phrenesi, aut amebia positam culpae se reum agnoscat, licet eam cum vehementi appetitione perfecisset, quod nempe sufficiens attentio, reflexio; reliquaeque intellectus, et rationis operationes defuerint. Probe tamen hoc loco advertendum, quod alias monuimus (§. 56. sch. 1.), facultates mentis nostrae, licet rectissime distinguantur, raro tamen seorsum operari; cumque intellectu puro in hac animi cum corpore conjunctione non utamur (§. 61.), semper aliquas representationes confusas, et appetitiones sensitivas cum perceptio-

nibus distinctis, et appetitionibus rationalibus concurrere, quae plurimorum saepe errorum causa est.

QUID JUDICIUM THEORETICUM, ET PRACTICUM — QUAE QUAESTIO DECIDENDA.

CXX. Judicium intellectus theoreticum hoc loco illud dicitur, quod rationem boni in objecto renunciat, ac propterea quasi affirmat, illud eligibile esse; judicium vero intellectu practicum, quod penitentis omnibus adjunctis definire pronunciat objectum esse actu eligendum, ac inde ultimum vocatur.

Schol. Disputant philosophi, utrum semper adesse debeat aliquod practicum intellectus judicium, quo voluntas ad objectum perceptum volendum, vel nolendum ita determinatur, ut neque absque eo quidpiam velle, aut nolle; neque eo jam posito volitionem, aut nolitionem omittere queat? Quid de hac quaestione ad naturam libertatis penitus cognoscendam pernecessaria sentiendum sit, ex sequentibus patebit.

VOLUNTAS NON EGRET PRAEVIU JUDICIO PRACTICO.

CXXI. Voluntas non eget praevio judicio practico ad aliquid libere volendum, vel nolendum. Voluntas potest absque praevio judicio practico habere actum primum proximum completum ad aliquid libere volendum, vel nolendum; neque enim praeter motivum aliud quiddam requiri cum ratione assertur; quin judicium illud practicum, cum per adversarios foret necessario connexum cum actu secundo, nec potest inter constituti va actus primi proximi locum habere (§. 115. sch.); ergo voluntas non eget praevio judicio practico ad aliquid libere volendum, vel nolendum.

Schol. Sane ex eo, quod voluntas non feratur in incognitum, numquam hanc necessitatem extendunt; objectum enim non est amplius incognitum, cum jam vel per simplicem representationem, vel etiam per aliquod judicium theoreticum ut bonum voluntati objicitur. Accipe paritatem: ad hoc ut visus in objectum feratur, necesse non est, ut objectum applicetur ut visum vel videndum, sed sufficit, si modo applicetur ut visibile: igitur etiam ad hoc, ut voluntas objectum libere velit, necesse non est, ut illud per intellectum ut eligendum proponatur, sed sufficit omnino, si ut eligibile representetur. Idem est, si plura concurrant bona, etsi inaequalia: neque enim etiam tum necesse est, ut praecedat judicium practicum, quod unum alteri praefarendum esse jubeat.

MINUS AB ILLO DETERMINATUR.

CXXII. Voluntas ad aliquid libere volendum vel nolendum necessario non determinatur a praevio judicio practico. Sit enim ita: erit igitur illud judicium vel actus absolute necessarius, vel liber. Si primum: actum est de volendi (§. 115.), quin nec ullus libertatis usus esse possit, quippe nec in judicio necessario, nec in volitione per judicium necessarium necessario determinata. Si alte-

rum: unde haec iudicii libertas? an quatenus efficitur ab intellectu: an quatenus imperatur a voluntate; illud esse nequit: omnium enim consensione intellectus non est facultas per se, et formaliter libera: ergo hoc; at vero si iudicium illud praevium imperetur a voluntate, quaero, illa volitio imperans iudicium praevium determinatur ab alio iudicio praevio, vel non? si aias; rediit semper eadem quaestio, quae in infinitum iterata absurditatem sententiae manifestat; si neget; iam in confesso est, voluntatem non semper, et consequenter ob paritatem rationis numquam a iudicio praevio ad suas liberas volitiones, et dissolutiones determinari: nisi ad summum vi alicuius prioris volitionis liberae, a qua reliqui actus imperati libertatem participant: ergo voluntas ad aliquid libere volendum, vel nolendum a praevio iudicio practico necessario non determinatur.

Schol. 1. His accedit, quod non appareat, unde iudicium intellectus efficaciam invicte determinandi voluntatem mutuari possit; eam certe non habet ratione sui; nam ad intellectum solum pertinet voluntatem illuminare, ac ejus operationes dirigere, quemadmodum contra soli voluntati proprium est, per suum imperium alias potentias efficaciter ad agendum determinare. Sed neque hanc efficaciam intellectus obtinet ratione objecti percepti; nullum enim hominum finitum potest voluntatem, quae nullo tali bono exaltatur, ad sui amorem necessitate, hocque solum bono infinito clare, et intuitivo cognito convenit. Quare, qui hanc opinionem tuentur, intellectus, et ratione, quae omnis libertatis radix est, ad eam eventendam abutuntur. His cum S. Bernardo (*Tract. de grat. et lib. arb. c. 2.*) dictum velim: *Habet sane (voluntas), quocumque se solverit, rationem comitem, et quodam modo pellisse quam: non quod semper ex ratione, sed quod nusquam absque ratione moveatur; ita ut multa faciat per ipsam contra ipsam, hoc est, quasi per ejus ministerium contra ejus consilium. — Est vero ratio data voluntati, ut instruat illam, non ut destruat: destruat autem, si necessitates et ullam imponeret, quo minus libere pro arbitrio sese videret, sive in malum consentiens appetitus, — sive ad bonum. — Siquam horum quodlibet prohibente ratione voluntas non posset, voluntas jam non esset; ubi quippe necessitas, jam non voluntas (libera).* Sed sunt quaedam, quae adversariis favere videntur. Adjunt nempe.

SOLVENTUR DUBIA.

- 1.) Voluntas nunquam aliquid vult absque praevio iudicio practico: ergo ab eo determinatur.
- R. *Trans. ant. n. con.* Tametsi voluntas nunquam aliquid vellet sine praevio iudicio practico, non tamen inde sequeretur ipsam ab illo determinari: sed hoc aliunde comprobari debet; fieri quippe posset, ut sit solum quaedam objecti applicatio; quemadmodum ignis semper urit, cum ad materiam applicatur, et sine hac applicatione nunquam urit, quin tamen propterea haec applica-

tio ignem ad urendum determinet. *Transmissi* deinde antecedens: quia licet istud frequenter eveniat, non tamen absolute necessarium est; sufficit enim simplex boni representatio, quin verum iudicium formetur. Quid? quod iudicium illud practicum, sine quo fere nihil volumus, rem accurate expendendo, non tam volitionem ipsam anteedat, quam comitetur; eo enim momento, quo voluntas aliquid libere decernit, simul intellectus iudicat esse volendum, et aliis potentis imperandum ut ea exequantur, quae ad possessionem objecti voliti requiruntur. Neque dici potest, voluntatem agere non posse, quamdiu iudicium intellectus est indeterminatum, iudicium enim indeterminatum nec datur, nec dari potest; iudicium quippe vel existit, vel non: in priori casu determinatum est, sive determinate existit; in altero non est, ergo neque indeterminatum est.

2.) Voluntas numquam aliquid vult contra practicum, ut ultimum intellectus iudicium: ergo.

R. *d. ant.* hoc sensu: quod voluntas numquam non velit, quando actu vult; *c. ant.* hoc sensu: quod ita aliquid iudicium praevium sequatur, ut illud necessario sequi debuerit, *n. ant.* et *cons.* iudicium praevium, quod sit ultimum, ob ipsa voluntate habet, sive tum est ultimum, quando voluntas jam vult; inde utique certum est, contra hoc voluntatem agere non posse, quia simul vellet, et non veller. Interea tamen, quia nullum iudicium praevium ejus modi est, ut ab eo voluntas ad volitionem efficiendam necessitetur, neque ipsa ab illo iudicio practico determinatur, sed potius in illius potestate constituitur efficere, ut aliquod iudicium sit ultimum, vel non. Sic si voluntas, quod fieri potest, sequatur hoc iudicium ultimum, ut sua utatur libertate, hoc ipsum ab eo pendet; ipsa enim intellectui illud imperat, ac per suam volitionem actualiter efficit, ut sit ultimum.

3.) Voluntas est de se quod dici solet, potentia caeca; item non potest propendere ad malum; atqui si non determinaretur a iudicio practico, ea non esset potentia caeca, possetque in oppositum malum propendere: ergo.

R. *c. M. n. m.* Voluntas ideo solum caeca dicitur, quod nunquam agit, nisi ipsi intellectus quasi facem praeferat, quod fieri potest vel per simplicem representationem, vel per iudicium theoreticum, vel etiam per practicum, quin illa inde necessitas inferatur; tametsi enim objectum bonum esse iudicem, non continuo illud velle debeo, nisi simul iudicem illud esse bonum necessarium, seu infinitum. Neque etiam sequitur voluntatem posse propendere in malum oppositum: nam vel tantum omittit volitionem, vel propendebit in bonum oppositum; ut cum quis ad vitam commodius agenda libere vult malas artes, rapinam, furta etc. potest, utique ejus voluntas immo etiam deberet propendere in bonum oppositum, nimirum in bonum honestum qua tale cognitum; ut contentus suis nemini injuriam inferat.

4.) Si voluntas non determinaretur a iudicio practico, posset quis peccare sine praevio errore in intellectu; sed hoc fieri nequit; dicitur enim errant, qui operantur malum (Prov. c. 14. v. 12. Eth. l. 3. c. 3.). Addunt etiam illud Aristotelis: *omnis peccans est ignorans: ergo.*

R. c. M. n. m. Cur fieri nequeat, ut quis peccet sine praevio intellectus errore? nonne potest bonum ut mixtum malo, aut malum bono mixtum representari, virtus ut honesta, at simul ut ardua, vitium contra ut turpe, at simul ut delectabile; nonne angelorum primique hominis peccatum ab ignorantia, aut errore profectum non est? illud autem, quod ex S. litteris adfertur, intelligendum est vel de errore intellectus subsequente, vel de errore voluntatis; nam et haec recedendo a vera bonitate, et regula morum errare potest: quemadmodum ille, qui a recto tramite recedit, errare dicitur, etsi intellectu vere iudicet. Et quoniam adversarius S. litterarum auctoritate pugnare placet: consimilem ipsis opponere liceret: *scienti bonum facere, et non facienti peccatum est illi* (Jac. 4. 17.). Ceterum fatendo, quod res est, raro omnino videtur voluntas labi, quin quidam error, aut defectus in intellectu praecedat, vel enim ipsa neglectio considerationis plurium rationum ac motivorum, quod saepe fit, ignorantia quaedam practica dici potest, iudiciumque inde ortum actus imprudens: atque hoc sensu alatum Aristotelis effatum commode explicatur.

Schol. Argumentatio supra adducta valet quoque in Lockium (*Ess. phil. sur. l'ent. hum. l. 2. ch. 21. §. 29. 32.*), qui putat voluntatem semper ab aliqua inquietatione (*Uneasiness*), vel desiderio ad agendum determinari, et generatim in omnes eos, qui totam libertatis naturam in praevia quadam deliberatione, sive, ut ajunt, consultatione constituunt. Ita videtur sensisse Clericus (*Bibl. chris. t. 12. p. 103. 10.* *De leg. nat. pos. c. 1. §§. 44. 45.*), cum ait: *Libertas consistit in indifferentia deliberantis voluntatis; nam quando ipsa deliberat, libera est usque ad illud momentum, quo agit.* Clarior perillustris de Martini: *Arbitrium, quod rationis opo determinari potest, liberum dicitur, seu libertas; homo igitur, qui rationis usum habet, libertate est praeditus. Est vero intellectus rebus evidentibus assentiri, voluntas vero generatim in id inclinare, quod videtur bonum, aut fugere, quod videtur malum, debeat, salva tamen est facultas rei certitudinem penitus examinandi, tum de ejus bonitate, et malitia peculiariter consultandi, et sese interim cohibendi, in quo libertas sita est.* Est denique haec opinatio plurimorum ex Leibnitiana familia; cum enim illi representationem boni, et mali statuatur rationem sufficientem voluntionum, et nolitionum liberarum (§. 118. sch.), etiam principii hujus consecraria non inficiantur; docent nimirum posita, aut ablata representatione boni, et mali, poni, aut auctori voluntionem, et nolitionem; posita duplici representatione doni, una majoris, altera minoris, poni voluntionem majo-

ris; posita duplici representatione duorum bonorum aequalium nullam poni posse voluntionem eo, quod aequalia boni rationes collidantur ac se destruant, nisi levicula saltem, ut ait Wolfius, ratio undeunde demum accedat. Si jam ex iis quaeras, quo pacto cum his principiis libertas a necessitate stare possit; si arguas ex representatione boni vi principii contradictionis sequi voluntionem, sicut ex ratione sufficiente rationum, hanc porro representationem boni in nostra non esse potestate, esse doctro ex logicis certum, ex duobus praemissis quoad materiam necessariis non posse sequi conclusionem, nisi aequae necessarium: si inquam hoc, vel simili modo ipsos impugnes, audies tibi reponi: in eo totam, qua gaudemus libertatem consistere, quod in nostra sit potestate rationem in consilium vocare, motiva accuratius expendere nova conquirere, ab aliis mentem abstrahere ac ad alia convertere; verbo maturam deliberationem, ac consultationem instituire, ac sic denique velle illud, pro quo fortiora motiva, major boni species deprehensa fuerint (*Psych. emp. s. 1. c. 3. §. 284.*) *Quoniam cum in finem deliberasti, verba sunt Boehmii, ut quod conveniens est velis, nunc demum vis.* Sed expugnemus hanc refugii arcem.

LIBERTAS NON CONSISTIT IN CONSULTATIONE PRAEVIA.

CXXXIII. *Vera a necessitate libertas non consistit, in consultatione voluntionem praecedente.* Vel illa consultatio praevia cum omnibus actibus ad eam requisitis pendet ab aliqua voluntione antecedente, vel non? Si non: ea est actus absolute necessarius; actus enim intellectus a voluntate non imperatus absolute necessarius, et generatim, quod necelicitive, nec imperatave a voluntate pendet, nulla ratione liberum esse potest; sed actus absolute necessarius consultationis qui fiat, nequaquam intelligi potest; nec, si possis, constituendae, explicandae, aut salvandae ullo modo libertati a necessitate servare potest: ergo consultatio voluntionem praecedens non est actus necessarius. Assumamus jam alium membrum, pendeat igitur consultatio α voluntionem a praecedens ab alia praevia voluntione b ; quae ram rursus; haec volitio b pendente a nova consultatione praevia β , vel non? si ita: redit eadem quaestio quae vel in infinitum, quod aperte repugnat, continuari poterit, vel tandem in aliqua consultatione absolute necessaria terminabitur, si non: id est, si volitio b consultationem α praecedens non pendeat a praevia nova consultatione β , jam habetur libera volitio absque praevia consultatione: ergo vera a necessitate libertas non consistit in consultatione voluntionem praecedente.

Coroll. Qui igitur totam nostram libertatem in praevia consultatione sitam esse putant, ex his tribus unam admittere coguntur; velseriem infinitam voluntionum, et consultationum subordinatarum, vel consultationem unam aliquam absolute necessariam, a qua libera volitio pendeat; vel denique liberam mentis potestatem esse a bique specie majoris boni ad volendam, sive eligendam consultatio-

nem determinandi. Primum omnem volitionem liberam absolute impossibilem efficit; nequit enim series infinita unquam peragrari: alterum libertatem a necessitate tollit; quod enim cum necessario connexum est, necessarium quoque sit, oportet: ultimum si fateantur arcem produnt.

Schol. Ita enim argumentari pergam; potest mens nostra se absque specie majoris boni pro sua potestate, et arbitrato determinare ad instituendam consultationem, sicut suam, quaecumque ea sit, indifferentiam, vel aequilibrium sine ratione sufficiente ab extrinseco adveniente tollere: ergo etiam potest se mens nostra pro sua potestate, et arbitrato absque specie majoris boni determinare ad objectum, quod ut bonum representatur, immediate volendum: ac proinde quoque ad eligendum alterutrum ex duobus bonis aequalibus propositis sine ulteriori inquisitione. Accedit denique, quod praetensa haec Leibnitianorum consultatio in ipsorum principis habere nunquam possit, id quod hac argumentatione conficio: mens nostra vel est in statu perfectae indifferentiae (§. 85.), in quo nullum ipsi bonum representatur, tumque deficiente omni ratione sufficiente nihil prorsus velle, nec proinde etiam consultationem eligere potest: vel habet representationem boni unius, aut duorum inaequalium, tumque ob positam jam rationem sufficientem vi principii contradictionis statim sequitur volitio illius unius, vel majoris ex duobus bonis, utpote rationatum, quia ullus praeviae consultationis locus reliquatur; vel denique mens in statu perfecti aequilibrii (§. 97.) constituta duo bona aequaliter percipit, qui casus potissimum ab ipsis assignatur; putant enim in eo non possibilem modo, verum et necessariam esse consultationem praeviae (*Essai de Theod. p. 1. §. 49. et alius passim.*) Ad imprimis hic rursus alia representatio, quae ipsam consultationem instituendam sub specie boni exhiberet, necessaria foret; deinde ipsorum principis Leibnitius acerrime contendit statum perfecti aequilibrii absolute repugnare; igitur status ille, in quo solo ea consultatio locum habere posse videretur, nunquam oblineat, consequens est; ut etiam ipsa consultatio nunquam institui possit.

Ceterum quoniam conscientia teste frequenter de rerum electione deliberare, ac consultare solemus, probe advertendum est, id genus consultationem minime requiri ad volitionem, seu electionem *qua liberam*, sed solum *qua providam, et prudentem*; ad illam enim sufficit representatio boni. Quare si qua consultatio instituat, ea pendet a voluntate, estque actus ab ipsa imperatus, adeoque et voluntarius, et liber: inde etiam saepe homines ob ejus neglectio-nem paena, et reprehensione digni sunt, praesertim si res majoris momenti agatur. Deliberamus igitur libere, non ut libere velimus sed ut vera bona libere velimus, utque volitiones nostras liberas ad rationis praescriptum conformemus.

De Existentia Libertatis Humanae.

EXISTENTIA VERAE LIBERTATIS DEMONSTRATA PRIMO EX SENSU INTIMO.

CXXIV. *Anima humana gaudet vera libertate a necessitate.* Indubitatum est animam humanam hac libertate gaudere, si ea semetipsam pro arbitrato, et delectu suo ita effecienter determinet ad volendum, quod vult, ut persistentibus iisdem adjunctis, ac incitamentis possit sese etiam determinare ad non volendum, vel etiam ad nolendum, vel ad volendum aliud; atqui remota se habere sensus intimus luculenter testatur ei saltem, qui animi sui sensa attentius perscrutatus fuerit: animam itaque humanam vera libertate a necessitate gaudere certissimum est.

Schol. 1. Locus hic non est, ut firmitas argumenti ex sensu intimo periti pluribus demonstretur: actum est ea de re in logica (§. 166.). Id unum addo: qui validiorem cum Spinoza, et Baylio rationem postulat, ille certior esse cupit se esse liberum, quam se esse cogitantem, aut omnino existentem. Assumptae autem propositionis veritas adeo evidens est, ut negari non queat nisi ab eo, qui repudiata conscientiae suae voce, vel antipetitis opinionibus vel distortis animi affectionibus agitatur, velut extrase abripitur. Agnovit hanc vocem Tullius, cum ait (*Or. Tusco. l. 2. c. 23.*): *Sentit animus se moveri; quod cum sentit, illud una sentit, se vi sua, non aliena moveri.* Ad eam itaque in praesente hac quaestione praecipue provocandum est, et siqui pertinaciores sint, non tam argumentis urgendi, quam admonendi videntur, ut serio, positisque omnibus praepiudicatis opinionibus animam ad semetipsos floctant. Profecto ex solo hoc animi sensu, et libertatis nostrae conscientia idea verae libertatis, quae omnes homines imbuti sunt, ortum obtinere potuit, nam, ut praecclare advertit Hockius (*Rel. nat. et rev. princ. t. 1. p. 2. Eth. et. art. 1. de lib.*) *Admirabilis quaedam res esset, si causae necessariae quaderent, non omnes causas esse necessarias, aut si ex necessariis inclinationibus nasceretur sensus libertatis.* Et nonne saepissime evenit, ut excitata in mentem appetitione versus objectum quoddam inde unde propositum, quae nos ad volitionem, sive electionem incitat, nequaquam tamen ejus impetum sequamur; aut, dum sequimur, tam certo scimus non posse etiam non sequi, quam certo scimus non reapse illum sequi? Scio exempli causa, posse me pro arbitrio velle considerationem ejusdemque rei, quae sub notitiam cadit, elevationem, vel de pressionem manuum, deambulationem, vel sessionem et ejus continuationem, eique, qui id in dubium vocaverit, surgendo, elevando, deprimitendo manus etc. ipso facto hanc meam libertatem demonstrare.

Schol. 2. Verum ut nulla est opinio adeo absurda, quae non suos inter philosophos patronos inveniat, ita quoque nulla est veritas Storchenau *Metaph. Lib. III.*